

ОТ КОНФЕДЕРАЦИЯ КЪМ ФЕДЕРАЦИЯ: ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ДЪРЖАВНАТА СТРУКТУРА НА САЩ МЕЖДУ 1777 И 1789 Г.

Стефан Минков

FROM CONFEDERATION TO FEDERATION: TRANSFORMATION OF THE USA STATE STRUCTURE BETWEEN 1777 AND 1789

Stefan Minkov¹, Shumen University, Bulgaria

DOI: <https://doi.org/10.46687/ZWRR2771>

Abstract: *The study examines the ideological foundations and prerequisites for the independence of the British colonies in North America. We examine the construction of the state system, first passing through the confederate model of state organization, which is the closest to the traditions of the colonial period. However, it failed due to some “defects” of the Articles of Confederation of 1777, the main one being the lack of financial security to pursue union politics. In 1787, the Constitutional Convention drafted a constitution for the United States, with centralism and unitarism prevailing in the discussions, abandoning some of the principles that prompted the Americans to begin the struggle for independence. The Constitution of 1787 and the Declaration of Rights, adopted two years later, put into practice the ideas of the European Enlightenment, supplemented by English parliamentary theory and practice. This creates a solid foundation for the development of the United States and the prosperity of the young “nation.”*

Key words: *federation, confederation, constitution, ideology, democracy*

Въведение

Политическата система на САЩ се ражда в условията на войната за независимост на английските колонии в Северна Америка. В тази екстраординарна ситуация се формира американската държавност, която в първото десетилетие от своето съществуване се „лута“ между конфедералния и федералния модел, между децентрализацията и унитаризма, между алтернативата за съществуването на една или повече държави. Както често се случва в историята, решенията за бъдещето на държавата и „нацията“ са взети от ограничена група от хора, които имат своите морални, идейни или прагматични основания да отхвърлят традицията на самоуправляващите се общности и да създадат централизирана държавна структура, постигайки все пак „национален компромис“ между интересите на Центъра и Периферията. Конституцията от 1787 г. е еманацията на тези решения и нейното приемане далеч надхвърля пространствените граници на Новия свят и времевите граници на епохата, за да се наложи в обществените представи като американски модел на демокрация.

¹ Assoc. Prof. Stefan Minkov, PhD, teaches at the Department of History and Archeology, Konstantin Preslavsky University of Shumen. His academic interests include history of wars, World War I, political systems in modern times, Balkan history.

Целите на настоящото изследване са да се проследят идейните основи за американската независимост, тенденциите към създаването на федерална и като нейна антитеза, на унитарна държава, и как те се реализират на практика в периода между първата американска конституция (Параграфи на конфедерацията от 1777 г.) и Конституцията от 1787 г. (допълнена с Декларацията за правата от 1789 г.). В този наситен със събития десетгодишен период американските общества² преживяват своеобразната трансформация не само на нагласите от децентрализация към централизация на управлението като следствие от провала на конфедералния модел, но и към изоставяне на част от идейните принципи, които се явяват движеща сила на независимостта. Дали тази трансформация е обективно предопределена от историческите събития, или е продукт на възгледите и дейността на група от хора, останали в историята с патерналистичното определение „бащи основатели”? Какви са алтернативите и тенденциите, които американската конституция създава в краткосрочен план пред новата „нация”? В настоящото изследване ще бъде представена авторовата версия на отговор на тези въпроси.

Идейни основи на независимостта

Идеалите на Американската революция често са свързвани с „демократичните традиции” (Pantev, 1993, р. 91) на Древна Гърция и Рим, превърнали се в част от идейната основа на Просвещението, въпреки че както ще констатираме по-долу, „демокрацията” не е ценност, заложенa в Конституцията (а оттам и в държавността), а съдържанието, с което е натоварен този термин в последната четвърт на XVIII в., е коренно различно от това, което разбираме под „демокрация” днес като следствие от развитието на политическата мисъл в последвалите близо две столетия. В този смисъл идеологическата основа на войната за независимост не е в стремежа към демокрация и трябва да се потърси в колониалната история, в характеристиките на американския додържавен живот с неговия политически опит и религиозни специфики, вторите – пренесени от Европа, но и допълнени на местна почва, в идейните възгледи на лидерите (Дж. Медисън, Дж. Джей, А. Хамилтън, Б. Франклин, Т. Джеферсън, Дж. Вашингтон), върху които голямо влияние оказват както идеите на Европейското просвещение, така и английската парламентарна практика и идеологията на английските мислители от XVII и XVIII век. „Английската конституция” е източникът на свободата на англичаните и от двете страни на Атлантика (Goldie, Wokler, 2008, р. 602).

² Използвам словесната конструкция „американски общества”, защото в 13-те колонии фактически липсва единно общество и едва непосредствено преди началото на конфликта с Англия се създават общи органи, но не за управление, а за консултации между колониите. Въпреки някои сходни характеристики на колониалното самоуправление и общата цел – независимостта, различията в установените традиции и в интересите (настоящи и потенциални), наличието на установени местни елити, стопанските и религиозните различия и т.н. дават основание за подобна конструкция.

Колониалното наследство. Най-важната характеристика на политическата структура на колониите е развитието на местното самоуправление, което лимитира намесата на кралските органи във вземането на решения от местно значение. Структурите на самоуправление се формират още през XVII в. и това се случва паралелно с формирането на местни елити, които имат малко общо с колониалната администрация (особено в Нова Англия). Дори в кралските колонии има силни органи на самоуправление (Petkov, 2001, p. 191), черпещи своята легитимност от кралските харти, които гарантират определени права на колонистите. Към началото на войната за независимост вече може да констатираме наличието на традиция в самоуправлението, която с определена условност би могло да бъде определена като демократична³. Тази традиция формира идейната база на децентрализаторските (федералистки) тенденции в американския политически живот.

Религиозният компонент. В английските колонии в Северна Америка се наблюдава модел на миролюбиво съжителстваща пъстрота от религиозни движения, общности и групи, своеобразна снимка на религиозно разделената Европа, но в Новия свят всяка религия има ясно обособена териториална област на влияние, а религиозните конфликти не преминават границите на местни противопоставяния⁴. В Европа Реформацията „вкарва в конфликта всички съсловия“ (Petkov, 2001, p. 58) и вплита държави и народи в кръвопролитни конфесионални битки. В Америка религията е част от ежедневието, но и формира мирогледа на колонистите. Чрез протестантските деноминации на континента прониква капиталистическият дух (в смисъла на тезата на Макс Вебер за протестантството като религия на капитализма). Англиканската църква доминира на Юг, но нейното влияние остава ограничено.

Религиозната (църковна) децентрализация е сериозна предпоставка за политическа децентрализация. Влиянието на презвитерианството като английски вариант на протестантството и идейно сходно на калвинизма, както и на радикални религиозни движения като квакерите и анабаптистите, води до обособяването на отделни малки общности не само в рамките на колониалната империя, но и в границите на отделните колонии.

³ Парадоксално, но най-широки изборителни права имат колонистите във Вирджиния при избора на представители за местното колониално събрание – House of Burgesses (практически изборително право притежават всички пълнолетни бели мъже). В същото време, към средата на XVIII в. 44% от населението на колонията са роби (Doherty, C., Doherty, K. 2005c, pp. 34 – 35).

⁴ Интересен пример дава историята на колонията Кънектикът, част от Нова Англия, в която пристигналият през 1686 г. губернатор сър Едмънд Андрос прави опит да управлява като диктатор, разпуска колониалното събрание и „създава собствен двор“. Фаворизирането на Англиканската църква за сметка на пуританската води до реакцията на колонистите, Андрос е арестуван и изпратен в затвора в Бостън, а по-късно е върнат обратно в Англия (Doherty, C., Doherty, K. 2005d, pp. 40 – 45).

Липсата на единна Църква като свързваща институция предполага силни центробежни тенденции в епоха, в която никъде църквата все още не е отделена от държавата.

В документите от епохата ясно се забелязва влиянието на религията върху обществените настроения, а в по-тесен план върху политическите действия на колонистите в навечерието и хода на войната за независимост. Представата за Америка като „Нов Израил“ и „Нов Ханаан“ (Bitsilli, 1993a, p. 160) ясно свидетелства, че заселниците разграничават Новия от Стария свят и се самоидентифицират като носители на религиозна мисия, на своеобразен библейски провиденциализъм⁵. Местното самоуправление също може да бъде разглеждано в контекста на самоорганизирани църковни (религиозни) общини, особено в Нова Англия, където на места е установен теократичен модел на обществени отношения.

Идеите на Просвещението. Не може да се търси стройна система от възгледи, която да определим като идеологическа обосновка на независимостта. От една страна, споменахме за религиозния компонент в идеологията, но, от друга, наблюдаваме ясно изразено влияние на просвещенските идеи, въпреки че в същността си те отричат божествения промисъл като движеща сила в историята и поставят в центъра разума. Просвещението обаче е пряко свързано с протестантството и част от неговите идеи носят отпечатъка на религиозните влияния⁶.

Ако ролята на „божествения промисъл“ е доминираща в документите с популистски характер (например в памфлета на Т. Пейн), при изработването на конституционните харти тя е само подкрепяща реторика, а основополагащите принципи са почерпани от идеите на Просвещението:

Бащите – основатели били твърдо убедени, че предприемат нещо невероятно. Преимуществовата, с които те разполагали, са обусловени, от тяхна гледна точка, от благоприятните географски и демографски характеристики, а не от божествената намеса. Бенджамин Франклин обяснявал неизбежността на независимостта на Америка с такива прозаични фактори, като ръста на населението и свободните земи, но не и със замисъла на Провидението (Shlezinger, 1992, p. 20).

---

⁵ В своята книга за циклите на американската история Артър Шлезингер – младши отбелязва ролята във формирането на американския мироглед на калвинистката идея за „история, направлявана от Провидението“ (Shlezinger, 1992, pp. 16 – 18).

⁶ Например Джон Лок („Два трактата за управлението на държавата“) „използва средновековната идея за естественото право, за да подкрепи теорията си за неотменимите човешки права (живот, собственост, свобода) и да свърже упражняването на законната власт посредством схемата на общественния договор със съгласието на управляваните“ (Kitromilidis, 2000, p. 67). Тези концепции са развити от Жан-Жак Русо, който популяризира в епохата на Просвещението възгледите за естественото право и непосредствената (пряката) демокрация, повлиян от калвинизма, а редица изследователи смятат, че има допирни точки между Калвинистка Женева и „идеалната държава“, представена от Русо в „Обществения договор“ (Bitsilli, 1993b, p. 110).

Без да навлизаме в дълбините на просвещенските идеи, формирали общата рамка на съвременната политика, ще посочим ролята на идеите за естественото право, за народа като суверен на властта и обществения договор между него и управляващите, за разделението на властите – принцип, гарантиращ недопускането на „тиранично управление“, като основополагащи в обосноваването на независимостта и при изграждането на държавността. Анализаторите не пропускат да отбележат, че „Томас Джеферсън включва идеите на Лок за естествените права в Американската декларация за независимост, а идеята за народния суверенитет се превръща в основа на ратифицираната през 1789 г. Конституция“ (Fukuyama, 2016, p. 23). Републиката като форма на управление е логически производна от тези принципи, въпреки че европейските просветители, с малки изключения, не достигат до радикалните републикански идеи, запазвайки своята морална (и не само) връзка с традиционната за Стария континент монархическа форма на управление. Ако проследим еволюцията на политическите системи през ранното Ново време, ще констатираме, че просвещенските идеи по-внимателно и постепенно, на етапи, са претворени в английския политически модел и по-радикално – в американския.

Икономическите интереси и икономическото противопоставяне като част от идеята за независимостта. Конфликтът между колониите и метрополията има ясно изразен икономически характер, а политическата идеология може да се определи като вторично възникнал опит за оправдаване на отделянето, инспирирано от „втвърдяването“ на политиката на Англия към отвъдморските ѝ територии след края на Седемгодишната война. Това твърдение не означава само по себе си, че в отделен момент от ескалацията на конфликта идеологията не надделява над икономиката. Тук е необходимо да изтъкнем единствено, че икономическите основи на конфликта са следствие от една продължителна и последователна политика на Лондон за „вкарване в ред“ на колониалната система, изоставена повече от век поради революцията и войните, в които Англия се вплита (фактически началото им почти съвпада с времето на възникване на английските колонии в Северна Америка). Тази политика, както бе споменато по-горе, започва да се прилага след края на Седемгодишната война (1756 – 1763 г.) и се корени в прагматичната визия за ефективно организиране на експлоатирането на суровинния и човешки потенциал на колониите.

Комерсиализацията на европейската икономика от XV век насам протича „най-зряло“ на Острова (Pantev, 1993, p. 26) и се съчетава с доминиращата по това време доктрина на меркантилизма, която общо взето се придържа към принципа за запазване на националното богатство чрез активен износ и прилагане на автархията – самозадоволяването на стопанските и финансови потребности. Това налага според управляващите в Лондон, от една страна, активна политика за икономическа специализация

на колониите на база на техните географски и стопански специфики, и от друга, поддържането на значителна професионална администрация, която да контролира изпълнението на мерките, наложени от английското правителство. Наблюдава се своеобразен сблъсък на мащабната визия за развитие на империята с интереса на отделни групи колонисти и невъзможността да се постигне компромис⁷. Въобще, разликата в икономическите интереси не е само основна предпоставка за конфликта на колониите с метрополията, но и основен компонент в обособяването на „американската общност“, която ще бъде определена от идеолозите на революцията като „нация“.

Конфликтът, войната, Декларацията от 1776 г.

Необходимостта от изясняването на основите на конфликта между метрополията и колониите се налага поради приетата от автора на настоящата публикация теза, че американската държава се изгражда като алтернатива и в значителна степен – като антитеза на Англия, и съответно политическият модел на държавна организация е и експеримент, и опит да бъдат избегнати „рецидивите“ на английския политически модел. Младите Съединени щати би трябвало да се разглеждат като алтернатива на европейския ред в неговия английски вариант, въпреки че и съвременните историци, и голяма част от френските просветители приемат парламентарния модел на Англия като своеобразен образец на политическа организация през XVIII век, а идеолозите на американската независимост черпят от опита на Албиона както в държавната организация, така и в еволюцията на парламентарната практика.

Как се развива конфликтът в неговата мирна фаза? Както бе посочено по-горе, край на Седемгодишната война (1763 г.) е своеобразно начало на активната политика на Англия за „вкарване в ред“ на колониалната система, за да стабилизира разстроените от продължителните конфликти финанси. Наистина актовете за специализация на колониалното производство и за регламентиране на търговията от и към колониите датират още от XVII век. Навигационният акт от 1651 г. предвижда цялата търговия на колониите да се осъществява само с английски кораби или с кораби на държавата производител, от 1660 г. на колониите е разрешен износът на определени стоки (тютюн, индиго, захар и др.) единствено в Англия. Периодично пък е забраняван износът на други стоки (вълна, метални изделия), за да се стимулира английското производство. През 1750 г. парламентът забранява в колониите да се изграждат доменни пещи и манифактури за преработката на желязо. Особено тежко върху колониалната търговия се отразява забраната за емитирането на пари, като целта е да се спре инфлационният натиск върху английския паунд, но

---

⁷ Фактически обаче става въпрос за сблъсък на сили от един и същ порядък – местната „американска“ буржоазия и буржоазията в Англия, преследващи една и съща цел – печалбата.

това има като следствие недостига на парични средства и преминаването на места до натурална размяна. Стопанската и финансовата политика на Англия в колониите създават усещането, че колонистите не са третирани като пълноценни поданици на империята и засилват обособяването им като общност⁸.

Един от най-важните ограничителни актове е издаден непосредствено след края на Седемгодишната война, през 1763 г., и това е забраната за заселване на запад от Алеганските планини (Апалачите). Целта на този акт е ограничаване на територията на заселване с цел тя да се администрира по-ефективно и съответно да се подобри ефективността на данъчното облагане. Причина за този и за следващите ограничителни актове е нуждата да се преодолее финансовата криза и да се попълни изпразненото държавно съкровище и преценката на правителството, че това може да се случи единствено чрез подобряване на събираемостта на данъците от колониите.

Следват серия от рестриктивни законодателни актове. Първият е т. нар. Sugar act (Захарен закон), приет през 1764 г. и ограничаващ вноса на меласа от Западните Индии (островете от Карибския басейн). Този закон засяга интересите на контрабандистите, ограничавайки т.нар. „триъгълна търговия“⁹. От най-голямо значение обаче е приемането от английския парламент на т.нар. Stamp act – Закон за гербовия налог (1765 г.). Той предвижда всички документи (търговски, юридически, печатни издания – вестници, списания, книги и пр.) да бъдат облагани с минимален данък. Законът среща съпротива, защото за първи път въвежда пряк данък на територията на колониите и провокира зараждането на движението „Данъци срещу представителство“. Логиката на колонистите се корени в принципите на английската парламентарна практика: парламентът има право да въвежда данъци единствено ако Суверенът е делегирал на своите представители права да ги одобрят. Понеже колониите не изпращат представители в английския парламент, последният няма основания да ги облага с преки данъци¹⁰.

⁸ Допълнително разграничаване на интересите на колонистите от тези на Англия и същевременно тласък за формирането на американска общност има подкрепата, която получава парламентът за своята колониална политика в английското общество: „За повечето англичани единствената жизнена концепция за империята е старата меркантилна концепция. Колонистите, които отказват да приемат пълното господство на парламента, са не само ненужни, но и определено опасни“ (Morgan, 2006, p. 369).

⁹ „Триъгълната търговия“ включва внос на меласа от Карибите, отпадъчният продукт от захарната тръстика при производството на захар, която се използва за производството на ром. Ромът се разменя за роби в Африка, като на робските пазари на островите в Карибския басейн те носят на контрабандистите огромни печалби.

¹⁰ Основни идеолози на движението са Джон Дикинсън и Джеймс Отис. Неочакван съюзник колонистите намират в лицето на Едмънд Бърк, идеолога на модерния консерватизъм, който подкрепя като член на парламента исканията им срещу погазването на традиционните им права (Kitromilidis, 2000, pp. 104 – 106). Между другото, макар и парадоксално, Е. Бърк е първият теоретик на буржоазната революция в западната политическа философия (Pantev, 1993, p. 14).

Възникват и по-радикални организации, като например „Синове на свободата”, които организират бойкот на английските стоки, инициират и свикването на конгрес на представители на колониите в Ню Йорк. В крайна сметка натискът дава своя резултат и гербовият данък е отменен. Това обаче не приключва опитите на Короната да наложи повишаване на приходите от колониите. През 1767 г. са гласувани „Законите Тауншенд”, с които се повишават митата на серия от вносни стоки. Събранието на колонията Масачузетс изпраща циркулярно писмо до другите колониални събрания, с което предлага обединена акция срещу политиката на Англия (Goodwin, 2008, p. 457).

Следват серия от детайлно проучени събития, по-късно станали част от американската национална митология: „Бостънското клане” през 1770 г. и началото на синхронизирането на действията между отделните колонии, „Бостънското чаено парти” от 1773 г., довело до ликвидирането на самоуправлението на колонията Масачузетс и поставянето на Бостън в обсадно положение. Същевременно с т.нар. Квебекски акт колонията Квебек получава статут на кралска колония и територията ѝ е разширена на запад до р. Охайо, като обхваща територии, към които претенции имат други колонии. От една страна сме свидетели на втвърдяване на политиката на Англия спрямо нейните колонии, но от друга – самоорганизиране на колониите за съпротива срещу действията на правителството и парламента.

Ако трябва да разграничим отделни етапи в конфронтацията по оста колонии – метрополия, то първият етап е движението „Данъци срещу представителство” и лансираните по същото време идеи за преустройството на колониалната империя на федерален принцип, с широко самоуправление на колониите във вътрешните дела. Вторият етап е постепенното радикализиране на колониалната опозиция в началото на 70-те години на XVIII век, като обаче идеята за отделяне е все още латентна. Тя става доминираща в третия етап, след Лексингтън и Конкорд (април 1775 г.), когато е поставено началото на Войната за независимост. В контекста на изследваната проблематика, с началото на войната започва да се търси формулата за организиране на колониите извън Британската империя. Още през есента на 1774 г. във Филаделфия се събира Първият континентален конгрес, но неговите цели се ограничават единствено в синхронизирането на общата политическа линия по отношение на метрополията и достигането до компромис с кралското правителство. След началото на военните действия, през май 1775 г., се свиква и Вторият континентален конгрес, на който вече се обсъжда възможността за отделянето на колониите.

В началото на 1776 г. Томас Пейн публикува памфлета „Здравият разум”, от който са продадени повече от 120 хиляди екземпляра. Този памфлет е своеобразна идеологическа рамка на американската независимост – показва защо и докъде тя трябва да се простира. Самият Пейн пристига

в Америка година по-рано именно от Англия, което дава основание да се съмняваме в искреността на доводите му за американската независимост, които същевременно носят в по-голяма степен емоционален заряд и в по-малка – рационализъм:

Обществото е възникнало поради нашите потребности, а правителството – поради нашата порочност... Правителството, както и дрехите, е знак на загубената невинност, дворците на кралете са построени върху развалините на райските беседки... Аз съм почерпил своята идея за формата на управление от закона на природата...

и:

Никога досега слънцето не е осветявало по-достойно дело. Това не е въпрос на един град, на едно графство, на една провинция или на едно кралство, а на цял континент, заемащ най-малкото една осма от обитаемата земя (Genov, 2012, pp. 83 – 94).

Около месец след публикуването на памфлета този почитател на Русо и протоанархист пише:

Духът на свободата е твърде силен в нашите сърца, за да наденем хомота на робството, и ако нищо друго не може да задоволи тирана и неговия дяволски кабинет, ние сме преизпълнени с решителност да скъсаме всички връзки с такава несправедлива и неестествена държава (Yakovlev, 1976, p. 155).

Памфлетът на Томас Пейн не само обосновава необходимостта от независим от Англия път на развитие, но и отрича всякаква форма на ограничаване на свободата, използвайки природните закони и Божия промисъл като предопределящи бъдещото развитие на Новия свят.

Малко по-късно във Вирджиния е приет т.нар. Вирджински бил за правата – документ, провъзгласяващ независимостта на колонията от Англия и фактическото ѝ превръщане в **самостоятелна държава** (Genov, 2012, pp. 107 – 110). Формално погледнато, за определен период от време можем да говорим за война на една държава и дванадесет колонии срещу Англия.

Развоят на военните действия логично довежда до скъсването на колониите с метрополията и обявяването на Декларацията за независимостта на 4 юли 1776 г.¹¹, която „за първи път в човешката история високо възвестява на света, че основен принцип в устройството и управлението на обществото е принципът на народния суверенитет, т.е. народовластието трябва да стои в основата на всяко държавно устройство” (Pantev, 1993, p. 84). Развоят на събитията предопределя началото на процеса на държавна (съюзна) организация.

¹¹ Авторът на текста на Декларацията Томас Джеферсън буквално заимства цели изречения от „Втория трактат” на Джон Лок (Kitromilidis, 2000, p. 69).

Договорът за конфедерацията (1777 г.)

Първата американска конституция е позната като „Договор за конфедерацията”, „Параграфи на конфедерацията” или „Статии на конфедерацията” (Genov, 2012, pp. 112 – 121). На 12 юни 1776 г., т.е. още преди да е обявена независимостта, е създаден комитет на 13-те, който след около месец представя проект за конституция, базиран на идеите на Джон Дикинсън (Goodwin, 2008, pp. 466 – 467). Конституционната харта е приета от Континенталния конгрес на 15 ноември 1777 г., но фактически е утвърдена от щатите едва през 1781 г.¹² Тя утвърждава името на съюза – Съединени американски щати.

Според нейните параграфи отделните щати (бивши колонии) изпращат свои представители (между двама и седем делегати) във федерален Конгрес с ограничени правомощия, в който всеки щат притежава един глас. Предвижда се определени въпроси да бъдат решавани с пълно мнозинство, като оттук следва, че всички останали се решават с вишегласие, но то е с квалифицирано, а не с обикновено мнозинство, т.е., необходими са 9 от 13-те гласа (според Параграфите), за да се прокара някаква законодателна инициатива. Това е и първото предизвикателство пред новото управление – възможностите за блокиране на важни решения чрез ветото на даден щат и противоположната версия – прокарването на решения, които са неприемливи за даден щат, но получават квалифицирано мнозинство при гласуването. Потенциално това заплашва единството на конфедерацията дори при не толкова значими противоречия. Но не единството на Съюза е целта, а успешният изход на войната. Приемането на Параграфите е временен вариант, като авторите „...бързат да подчертаят, че всеки щат запазва суверенитета си” (Fishu, 1999, p. 72).

По израза на У. Чърчил е учредено „слабо централно правителство, разполагащо с такава власт, каквато американците биха дали и на британската корона” и „техният Конгрес няма нито властта, нито възможността да построи от развалините на революцията и войната едно подредено общество в толкова огромна страна” (Charchil, 2002, p. 134). Властта е съсредоточена в периферията, в отделните щати, а фактически – в местните събрания, като принципът на разделение на властите по места не функционира. Договорът за конфедерацията не предвижда орган на изпълнителната власт, като в периодите, когато Конгресът не заседава, функциите по управлението на съюза се поемат от един комитет на щатите с ротация на председателстващия (наречен президент). Липсват централни органи на съдебната власт, което е логично предвид ограничените функции (най-вече политически), които са предоставени на Конгреса като орган на съюзното управление.

¹² Забавянето на ратификацията на Договора се дължи на несъгласието на Мериленд да бъде приет общ за всички колонии губернатор. Това е поредното доказателство, че Съюзът е приеман като временен вариант за обединение, а дори и най-плахите опити за централизация срещат съпротива на местно ниво.

Основен проблем обаче е финансовият и по-точно, финансирането на съюзната политика и в конкретната ситуация – на войната. При обсъждането на проекта за съюзен договор Б. Франклин предлага колониите да сключат общо споразумение за облагане на населението, но Континенталният конгрес го отхвърля и оставя текста, според който колониалните власти си запазват правото на собствена политика в областта на митническите такси и данъчното облагане (Goodwin, 2008, pp. 466 – 467). В крайна сметка Конгресът е лишен от правото да провежда данъчна и митническа политика, а единствените приходи са чрез финансиране от отделните щати въз основа на парични вноски, обвързани с притежаваната обработваема земя:

Член VIII: Всички военни разходи и други разноски, направени за общата отбрана или благосъстояние и разрешени от Конгреса, ще бъдат поети от общата съкровищница, която ще бъде създадена от отделните щати съобразно със стойността на земята в тях, дарена или измерена за различните лица, както и подобренията, които са направени, всичко това ще бъде оценено по начин, определен от Конгреса на Съединените щати. **Данъците, отиващи за плащането на съответната част, ще бъдат определяни и събирани от законодателните събрания на отделните щати** (emphasis added – S. M.) в срокове, определяни от Конгреса на Съединените щати (Genov, 2012, pp. 115 – 116).

Често щатите „пропускат“ да внесат своята лепта или подценяват нейния размер, което не само затруднява, но и прави невъзможно провеждането на обща съюзна политика, особено дългосрочна такава. Наистина през 1781 г. Конгресът прави опит да „поправи“ този недостатък, като гласува 5% мито върху вноса като начин за стабилен и редовен приход на централното управление, но Род Айлънд блокира тази поправка и тя така и не влиза в сила (Madisan, Hamiltan, Dhzey, 1997, p. 16).

Общото мнение е, че новата държава не би просъществувала извън екстремните условия на войната, която „споява“ бившите колонии. Но по това време в съзнанието на колониистите липсва идеята за държава (Bitsilli, 1993a, p. 161) и съответно проблемът за конструирането на такава е въпрос на бъдещето¹³; най-вече въпрос, интересуващ определена група от т.нар. колониален елит.

Неслучайно Джордж Вашингтон нарича конфедерацията „въже от пясък“ (Petkov, 2001, p. 199), като по същество тя дори не би трябвало да се приема за единна държава, а по-скоро за военновременен съюз. Този съюз обаче в хода на военните действия поема редица ангажменти, най-вече финансови, като не притежава механизмите, гарантиращи тяхното

¹³ Както отбелязва П. Бицилли „...в историята на Щатите е липсвал онзи фактор, който е способствал извънредно много за вкореняването на идеята за Държавата в европейското съзнание: външните войни и необходимостта да се създаде военна мощ“ (Bitsilli, 1993a, p. 162). В тази връзка може да се разсъждава върху тезата, че именно Войната за независимост и необходимостта от собствена „военна мощ“ са катализатор на идеята за централизирана държава.

изпълнение. От друга страна, именно Конфедерацията подписва през 1783 г. Версайския мирен договор и е страна в юридическото признаване на новото международно статукво. Създаването на нов политически субект би могло да повлече след себе си редица правни последици, ако Конфедерацията не бъде призната за държава, а за съюз от държави.

Но да се върнем към времето, в което функционира Конфедерацията. Това е едно десетилетие, минало под знака на военните действия, дипломатическите усилия около подписването на мирния договор и първите следвоенни години, когато на преден план излизат проблемите, предизвикани от нефункционалността на конфедеративното устройство. В какво се проваля Съюзът?

Провалът на конфедерацията

Договорът за конфедерацията създава „усещането за анархистка криза” (Madison, Hamilton, Dhzey, 1997, p. 13), т.е. за липса на функционираща власт, което е проблем в мирновременния период, защото поставя дилемата за разпад на съюза или неговото преформатиране. Проблемите пред Съюза показват нефункционалността на конфедералната форма на обединение по това време и в този формат. Основните проблеми са финансови, но съществуват и политически, например споровете за нови територии и за границите, които са потенциална заплаха за военни конфликти.

Отпечатването на голямо количество пари предизвиква инфлация, която заплашва да взриви финансовата система на отделните щати¹⁴. Освен това има постоянен недостиг на средства за покриване на дълговете, пред които е изправено съюзното управление. Този проблем се пренася и на по-ниско, битово равнище, като домакинствата затъват в дългове, както поради войната и ограничаването на търговията, така и поради злоупотребите на финансови спекуланти. Зараждат се силни движения за отлагане на събирането на дълговете, което от своя страна застрашава финансовата стабилност и стопанските интереси на местните елити. Цените на селскостопанската продукция се сриват стремглаво, което се отразява най-вече на фермерите в Нова Англия (Doherty, C., Doherty, K., 2005a, p. 113).

Губернаторът на Масачузетс въвежда нови такси, платими в пари, за да натрупа средства в хазната, които да бъдат използвани за погасяване на военните дългове (Doherty, C., Doherty, K., 2005a, pp. 114 – 116). Това е само епизод от опита на щатските власти да предотвратят финансовата катастрофа, но той предизвиква ескалация на напрежението. През есента на 1786 г. в Масачузетс бившият капитан от колониалната армия Даниъл Шейс събира група въоръжени фермери, като е щурмуван областният съд.

¹⁴ Седем от тринадесетте щата печатат собствени пари, а между отделни щати са въведени митнически бариери.

На 25 януари 1787 г. бунтовниците атакуват военния арсенал в Спрингфийлд. Формираният междуременно щаб изпраща срещу тях милиция, командвана от ген. Уилям Шепърд, която открива артилерийски огън и разпръсква разбунтувалите се фермери, голяма част от които са ветерани от Войната за независимост (Doherty, C., Doherty, K. 2005a, pp. 116 – 117).

Конституцията от 1787 г. и Декларацията за правата (1789 г.)

Бунтът на Шейс, въпреки че не предизвиква сериозни сътресения в държавата, е повратната точка привържениците на силно правителство да потърсят нормативно решение на проблема със слабата централна власт и с икономическите проблеми, които пораждат социални изпитания:

...политическите системи, особено когато са нови, се нуждаят и от „специфична подкрепа” – гражданите, които я предлагат, очакват в замяна скорошни и незабавни облаги. Ето защо основателите отдават голямо значение на икономическите перспективи на системата. Високоморалното твърдение на Токвил – „Човек, който търси от свободата нещо повече от самата нея, е роден да бъде роб”, може да е като Божия истина за „предостатъчно хора”; ала там, където се шири бедност, това послание – а и лидерите, които го следват – може да изглежда опасно неправилно в очите на гражданите (Marfi, 2006, p. 42).

Повод за свикването на конституционен конвент е търговски спор между Вирджиния и Мериленд, който провокира предложението на Вирджиния за свикването на представители от всички щати в Анаполис за решаване на проблемите в междущатската търговия. Отзовават се само пет щата, които обаче достигат до общо становище за свикването на конвент, за да се „приведе устройството на федералното управление в съответствие с нуждите на съюза”. Континенталният конгрес одобрява свикването на конвента, но с ограничената задача да поправи Договора за конфедерацията (Madison, Hamilton, Jay, 1997, p. 24). Интересно е каква процедура предвижда конфедералната конституция за промяна на политическата система. Според чл. XIII:

... Статиите на Конфедерацията ще се спазват свято от всеки от щатите и съюзът между тях ще е вечен. Отсега нататък не ще се правят никакви изменения в тях освен ако Конгресът вземе решение за това и то бъде потвърдено от законодателните събрания на всеки от щатите (Genov, 2012, p. 120).

Видно е, че при свикването на конституционния конвент процедурата е нарушена и в двете хипотези – нито Конгресът дава ясен мандат за приемане на нова конституция, нито това е потвърдено с изрични решения на щатските събрания. Налага се изводът, че Конституцията от 1787 г. е „зачената” в закононарушение.

Делегати от 13-те щата се събират във Филаделфия, като най-изявените идеолози и потенциални последователи на конфедералния модел не участват – Томас Джеферсън е на дипломатическа мисия в Париж,

а Патрик Хенри отказва да се включи в дискусиите, предвиждайки какъв ще е техният край.

Много важен аспект в оформилата се дискусия относно бъдещето на Съюза е ролята на печатните издания за формиране на обществените нагласи. И в това отношение младата република копира Англия, в която началото на XVIII век бележи забележителен бум на периодичните издания, естествено свързан както с общото повишаване на нивото на грамотността, така и с характеристиките на английската политическа система. Подобен процес ще наблюдаваме малко по-късно и във Франция в навечерието и началото на Великата френска революция. Започва епохата на формиране на общественото мнение като мощен инструмент за влияние в политиката. Към началото на войната за независимост в колониите са издавани 38 вестника, като политическите теми преобладават на страниците им. Памфлетът, определен от Джордж Оруел като „театър на един актьор“, е основната публицистична форма за влияние върху четящата публика (Beylin, 2010, pp. 16 – 17). Някои памфлети, като например „Протоколите на свободните земевладелци от Бостън“ (1772 г.), сами се превръщат в политически събития (Beylin, 2010, p. 19).

При изработването на Конституцията и при дебатите за по-сетнешната ѝ ратификация печатните издания имат решаваща роля да пропагандират идеологията на двете крила, оформили се в конвента. На 27 октомври 1787 г. в нийоркския вестник Индипендънт Джърнал е публикувана статия, която по-късно става известна като „Федералистът №1“. Тя е първата от общо 85 статии, които по думите на Томас Джеферсън са „най-добрият от написаните някога коментари за принципите на управлението“ (Madison, Hamilton, Jay, 1997, p. 9), но фактически обосновава необходимостта от силна централна власт за сметка на ограничаване на правата на щатите.

Сесиите на конвента са затворени и тайни, което по-късно дава основание на Дж. Медисън да твърди, че по този начин се гарантира, че решенията се вземат със силата на аргумента, а не въз основа на предварително декларирана позиция. Както обаче отбелязва Й. Елстер, в своя коментар Медисън пренебрегва „пазарлъците или сключването на сделки“ (Elster, 2006, p. 29), защитата на индивидуални, групови и институционални интереси.

В хода на обсъждането на текстовете на Конституцията групата около Александър Хамилтън и Робърт Морис става известна като Федералистка партия (но фактически е унитаристка). От другата страна на своеобразната „идеологическа барикада“ са лидерите на аграрната демокрация, отстояващи колониалните традиции на децентрализация и възгледите, че конституцията е предателство на революцията, защото тя е „машина за защита на собствеността срещу равенството“ (Churchill, 2002, p. 139). Нейният идеен вдъхновител Томас Джеферсън обаче, както бе споменато, отсъства от заседанията на Конституционния конвент, което намалява силата ѝ и най-

вече авторитета в хода на дискусиите. Джеферсън и Томас Пейн са идеолози от един и същ порядък – радикални идеалисти, които „локализират суверенитета в народа, а не в управлението” (Holms, 2006, p. 203).

Идейният двубой между федералисти и антифедералисти трябва да даде отговор на въпроса за насоките, които ще следва бъдещият модел на организация на младата държава: „В крайна сметка схемата на Джеферсън се оказва нереалистична, тъй като не отчита, че психологическият ефект на междувластието е изнервящ...” (Holms, 2006, p. 214). Влиянието на конкретната ситуация, финансовите проблеми и „законодателната тирания” на местните легислатури се оказват по-силни от абстрактните идеи и принципи и Конституцията от 1787 г. създава успешни гаранции за „сигурността” срещу „свободата”, за „собствеността” срещу „равенството”.

Основните проблеми, които се обсъждат в конституционния конвент, са за баланса на властта и на представителството в бъдещия конгрес между централното правителство и щатските власти (Център – Периферия), за разделението и прерогативите на трите власти (изпълнителна, законодателна и съдебна), за приемането на нови субекти в Съюза (формиране на нови щати) и баланса между „робски” и „свободни” щати. Двата основни проекта – „План Вирджиния” за силно централно правителство и „План Ню Джърси”, предвиждащ минимални корекции на конфедералното устройство, са дискутирани продължително и детайлно. Надмощието, което в крайна сметка вземат централизаторските тенденции, може да бъде определено и като своеобразна победа на едрите поземлени собственици от Юга над фермерите от Нова Англия, което дава повод за размисъл доколко съвременната американска демокрация се корени в демократичните традиции на колониите в Нова Англия, пропаганден модел, формиращ и до днес „националната памет” на гражданите на САЩ.

Без да навлизаме в детайлите на дискусиите, ще маркираме само някои авторови наблюдения. На първо място, основният проблем и въпрос, на който бащите основатели би трябвало да дадат отговор, е дали съюзът да съществува, защото надделяването на конфедералната тенденция, дори и адаптирана към следвоенните условия чрез корекции на Договора за конфедерацията, би означавало единствено отлагане на разпадането на съюза. На второ място, т.нар. „законодателна тирания”, оформила се след 1776 г., когато щатите изработват собствени конституции, предоставящи решаващата роля на местните събрания да определят щатската политика (дори на места и в съдопроизводството)¹⁵, създава нагласата у бащите

¹⁵ В почти всички щатски конституции се предвиждат избори за местни събрания всяка година, а в Род Айланд и Кънектикът – на половин година. На места функционира и пряката демокрация, а „в западен Масачузетс много фермери претендират, че всеки град има право да отменя и анулира всеки акт на щатската легислатура” (Madison, Hamilton, Dhzey, 1997, pp. 18 – 19). Наблюданата на места охлокрация, съчетана с участието в управлението (чрез законодателните събрания на щатите) на неподготвени за това хора, заплашва да „взриви” и местните управленски системи. Пример за това е отмяната на места на данъците, анулиране на дълговете и т.н.

основатели да формулират нормативни ограничения срещу възможностите за такава на федерално ниво. Следствието е, че се създават условия (на този етап потенциални) за доминиране на изпълнителната власт¹⁶. На трето място, истинският баланс е постигнат в гарантиране на интересите на отделните щати (независимо от големината им и броя на населението), а това става чрез механизма за избор на сенаторите (по двама от щат) и на депутатите в Камарата на представителите (в зависимост от броя на избирателите). Това е т.нар. „компромис Кънектикът”, който е в основата на успешния конституционен модел на САЩ.

Хората, създали Конституцията, са мислители, но не философи; прагматици, но със собствени идеи за основите и развитието на американската държавност. Въпреки разгледаните по-горе фактори, идеи и обществени движения, оказали влияние върху решението за избора на независим път на развитие, дискусиите около основите на конституционното управление са по същество политически, а не философски дебат (Goodwin, 2008, р. 601). Именно поради тази причина понятия като „свобода”, „равенство” и т.н. получават място в конституционния акт, но вече изпълнени с конкретно съдържание, свързано с гаранциите за баланса на властите, в отношенията Център – Периферия, с изборните процедури. Първостепенен принцип на американския конституционализъм става разделението на властите, което същевременно цели да балансира влиянието им (Goodwin, 2008, р. 624). Не той обаче концентрира енергията на законотворците, а правомощията по оста Център – Периферия.

Конституцията е подписана на 17 септември 1787 г. Предстои нейната ратификация, като първо това става от щатското събрание на Делауер още на 6 декември с. г. Следват продължителни дискусии във всички местни парламенти, като с минимално или с по-значително мнозинство тя е ратифицирана – по това време се разгаря и голямата дискусия между федералисти и антифедералисти, която и до днес дава поле за дискусия на различни политически доктрини и визии за политическото устройство.

Единствено Род Айлънд забавя ратифицирането на Конституцията, като населението счита, че тя не гарантира неговите права. До Конгреса е изпратен списък с 18 специфични за щата права, повечето от които обаче са включени в Декларацията от 1789 г. Въпреки това местните квакери, проповядващи религиозната толерантност, не са съгласни със запазването

¹⁶ Най-важна предпоставка за това е, че президентът притежава реално, а не отлагателно вето и че в САЩ фактически функционира двупартийна система. Едната партия „стои” зад президента (изключенията са малко), което предполага, че дори другата партия да доминира в Конгреса (Сената и Камарата на представителите), върнатият законопроект не би могло да получи изискуемите от Конституцията 2/3 от гласовете, за да се превърне в закон. Съществуват и други предпоставки, като например, че президентът е глава на федералното правителство, възможността да „заобикаля” конгреса при вземането на външнополитически решения и т.н., но според автора първата посочена е от най-голямо значение.

на търговията с роби до 1808 г., текст, залегнал в конституционната харта. Стига се до заплаха за съвместна военна акция на другите щати ако Род Айлънд не ратифицира Конституцията и не се включи в Съюза (Doherty, С., Doherty, К., 2005b, pp. 103 – 104). Този случай е показателен за ограничаването на местните права и свободи за сметка на Центъра (централната власт).

Изоставяне на принципите

Ако приемем, че идеите, поради които започва Войната за независимост, би трябвало да бъдат претворени в резултати при конституирането на новата държавност, трябва да се съгласим, че част от принципите, стоящи в основата на тези идеи, са изоставени при създаването и приемането на конституцията. На първо място, това е децентрализацията и запазването на самоуправляващите се общности, която от своя страна е тясно свързана с общото разбиране за свобода. На второ място е равенството, разбирано като политическо равенство. Значителна част от „американците“ са изключени от политическия живот¹⁷ (най-многобройни и следователно, най-представителни като групи са жените, робите и малоимотните поради наличието на имуществен ценз), но ако приемем, че за епохата, в която се развиват събитията, това е практика, все пак „новото неравенство“ е втъкано в конституцията чрез различната тежест на гласовете на избирателите в зависимост от местоживеенето.

Макар и ефективен като механизъм за баланс между интересите на щатите, принципът, че всеки щат изпраща по двама представители в Сената, независимо от числеността на населението, нарушава равностойността на гласовете. Освен това преброяването на робите при формирането на избирателните окръзи също дава преимущество и тежест на един глас от Юга за сметка на Севера.

Третият изоставен принцип е този на пряката демокрация, функционирала в много от бившите колонии в преддържавния период. Консервативният изборен механизъм при избора на президент, на сенатори и т.н. има повече положителни резултати в този ранен етап на държавно развитие, но не променя факта, че един от принципите, поради които колониите въстават срещу метрополията, не е приложен в новата държава.

Конституцията е „основана на философията на Хобс и на религията на Калвин“, но „великата идея, която тревожи и въодушевява... е да бъдат защитени собствеността, богатството и социалните привилегии“ (Brodell, 2014, p. 553). Това е идеята, която трябва да залегне в учредяването на всяка власт, за да се гарантират социалният мир и стабилност, защото социалната йерархия и собствеността са в основата на всяка държава. Робърт Хенри

¹⁷ При изготвянето на Конституцията на САЩ думата „равни“ не е записана в нея: „Линкълн може би признава това, когато казва, че тази нация е „зачената в свобода“, но че равенство – равни права – е само предложение, на което ние сме се посветили“ (Henkin, 2006, p. 287).

Лий, един от критиците на централизаторските тенденции, заложи в конституцията, обобщава:

Убеден съм, че тази епоха ще се смята за най-необикновената в историята на човечеството, щом за няколко години се получава такава съществена промяна в мисленето на хората. Наистина е удивително как същите хора, които току-що са излезли от една дълга и жестока война в защита на свободата, сега се съгласяват да подчинят себе си и наследниците си на един избран деспотизъм (Madison, Hamilton, Jay, 1997, p. 14).

Позитивистичната теория за държавата я разглежда като „компонент на господството, на силата и на принудата” (Radev, 2002, p. 10), което е близко като интерпретация до марксисткия възглед за налагането на волята на дадена социална група като резултат от класовата борба. Просвещението предлага противоположно по същество философско осмисляне на ролята на държавата, което е близко до съвременните политологически интерпретации, а именно разглеждането на властта „най-вече чрез отношението ѝ с гражданина и свързаното с това обезпечаване на неговата сигурност, собственост и свобода на убежденията” (Radev, 2002, p. 12). В съвременната политология се приема също, че от едната страна е държавата, притежаваща монопола за използването на насилие, а от друга – гражданското общество, утвърждаващо ненасилствената договорна самоорганизация в съответствие с нормите на естественото право и правата на човека (Melyvily, 2004, pp. 182 – 183). Пречупено през тази призма, създаването на американската държавност, въпреки посоченото по-горе „изоставяне” на част от принципите, идеологически пропагандирали независимостта, приема и практически прилага основополагащите идеи на Просвещението, но анализирани чрез политическия прагматизъм, който ще позволи на държавата да функционира.

Демокрацията не е ценност

Съединените щати в края на XVIII век не могат да бъдат смятани за съвременна демокрация (Fukuяama, 2016, p. 23), като първоначално съществува дори определено напрежение между конституционализъм и демокрация (Holms, 2006, pp. 195 – 197), доколкото Конституцията от 1787 г. ограничава съществуващите традиции на самоуправление: „Гражданите имат нужда от конституция, както Одисей е имал нужда да бъде привързан към мачтата на кораба си. Ако получават, каквото поискат, избирателите неминуемо ще се разбият в скалите” (Holms, 2006, p. 195). В тази историческа епоха демокрацията се разбира като власт на огромното мнозинство от населението, състоящо се от нисшите класи (Melyvily, 2004, p. 186), поради което е неприемлива за елитите, стремящи се към сигурност и гарантиране на собствеността.

Вече през XIX век в знаменитото си произведение „Демокрацията в Америка” (1837 г.) Алексис дьо Токвил извежда основните характеристики

на американския политически модел, определяйки го като демократичен и свързвайки това определение с „изначалната връзка” между правителството и народа:

Народът участва в съставянето на законите, в избора на законодателите; участва и в претворяването на тези закони в живота – по пътя на избирането на представителите на изпълнителната власт... Може да се каже, че народът сам управлява страната, дотолкова, че правата, предоставени на правителството, са незначителни и ограничени... (Tokvily, 1992, p. 63).

За него демокрацията в Европа е подготвена от абсолютната монархия, която обезличава политически и финансово поземленото дворянство (Bitsilli, 1993a, p. 159), но в историческото развитие на Англия наблюдаваме обратния вариант – аристокрацията, доминираща в парламента, който до реформите през XIX век може да бъде определен като неин инструмент, постепенно ограничава прерогативите на кралската власт¹⁸. В този смисъл демокрацията в САЩ не е продължение на еволюцията на политическия модел на Англия и корените ѝ трябва да се търсят другаде. По всичко личи, че те са свързани с колониалния опит и над 150-годишната традиция на децентрализация, самоуправление и ограничаване на връзките с Европа.

Проницателният анализатор дьо Токвил открива европейските духовни корени на демокрацията, които обаче в САЩ „добили ясни и конкретни форми по-рано, отколкото в Европа” (Bitsilli, 1993a, p. 160), като анализът му е насочен към европейските читатели и американският пример трябвало да бъде поучителен за тях. Все пак, според дьо Токвил, без съмнение американският модел в бъдеще ще пресъздаде „елитарния модел на европейците” с наличието на богати и бедни и с формирането на аристокрация (Fishu, 1999, p. 15). Тази футуристична прогноза в общи линии се сбъдва, но като следствие от надделелите централизаторски тенденции при създаването на конституцията и своеобразната победа на Центъра над Периферията, която е „изкована” на етапи през XIX и най-вече през XX и началото на XXI век.

Интерпретацията на американската цивилизация от дьо Токвил въз основа на понятието „демокрация” се определя от някои автори като пренасяне на собствения житейски опит върху една система, която е наблюдавал, но все пак познава повърхностно и само в определени нейни аспекти (най-вече съдебната система и съдебната власт)¹⁹ (Fishu, 1999, p.

¹⁸ В Англия се наблюдава процес, синтезиран като „обуржоазяване на аристокрацията”. Интересите на буржоазията и тези на аристокрацията фактически са едни и същи поради капиталистическия произход на доходите на английската аристокрация. Това обосновава и тезата за Английската революция като буржоазна по своя характер. Естествено, всяко подобно обобщение съдържа в себе си основанията за критика.

¹⁹ В своето произведение Алексис дьо Токвил „се колебае” и не дава ясна дефиниция на понятието „демокрация” (Fishu, 1999, p. 13).

б). И времето, в което пише своя труд, и познанията му не предполагат задълбочен анализ върху политическата система на САЩ, въпреки „набитото му око“ за някои подробности, които и до днес го правят актуален като автор и анализатор на ранния американски политически модел. Точността на анализите на дьо Токвил обаче се дължи най-вече на това, че той приема американската система като антитеза на европейската (по-конкретно на френската) от 30-те години на XIX век.

В хода на дискусиите около приемането на конституцията е зададен въпросът „Ако управлява народът, тогава кой ще бъде управляваният?“ (Fishu, 1999, p. 57), който обобщава тогавашните разбирания за социалната роля на отделните прослойки. Въпреки че началният абзац: „Ние, народът!“ формулира общата воля при приемането на конституционния акт, тук буквално трябва да приемем логиката за политическото представителство и че бащите основатели са делегираните от суверена представители, имащи правото да изразяват тази воля. Ако перифразирам Андрей Пантев, демокрацията трябва да е еднакво добра и за Моцарт, и за Салиери²⁰, за да функционира според основния принцип, който ѝ е вътрешноприсъщ – осигуряването и гарантирането на справедливост при вземането на решения. Но създаването на една конституция цели по-скоро баланс, отколкото справедливост и конституционализмът не трябва пряко да се свързва с установяването на демократично управление (Pantev, 2019, p. 92).

Критиците на установения ред в САЩ имат основания, защото конституционният акт не предвижда гаранции за индивидуалните свободи и за правата на гражданите. Именно с тази цел през 1789 г. е свикан специален комитет, който разработва първите десет поправки на конституцията, ратифицирани през 1791 г. и останали в историята като Декларация за правата (Бил за правата). В него е гарантирана свободата на религиозно изповедание, на словото, печата, на свободното събиране на гражданите и правото им да изпращат петиции до правителството. Втора добавка гарантира „правото на народа да притежава и да носи оръжие...“, а следващите гарантират личната неприкосновеност и собственическите права. В Декларацията са заложени и гаранции срещу правен (съдебен) произвол (Серов, 2012, pp. 198 – 200). Именно с ратифицирането ѝ завършва началният етап от формирането на американската държавност и е очертана рамката, в която САЩ ще се развиват в бъдеще.

---

²⁰ А. Пантев пише в книгата си „Историческата еволюция на съвременната демокрация“ следното: „За кого е добра демокрацията – за Моцарт или за Салиери? Във всеки случай, очевидно е, че тя не е добра за двамата... И ако повечето сме салиеровци, къде е тогава мястото на Моцарт в предпочитанията на мнозинството? Ако демокрацията е такава ослепителна добродетел, как е възможно да среща толкова яростна съпротива, да не е реализирана в продължение на столетия цивилизован живот на планетата?“ (Pantev, 2019, p. 64).

***

Конституцията от 1787 г. може да бъде четена и тълкувана по различен начин. Като всеки общ документ, поставящ само рамката, съдържанието, с което по-късно е „напълнена“, е от по-голямо значение за характеристиките на държавния модел. Серията от прецеденти от следващите десетилетия и тяхното правно тълкуване създават реалната политическа среда, в която протича политическият живот на Федерацията, а решенията по тези казуси в голяма степен са в полза на централната власт и запазването на съюза и съответно в ущърб на щатските прерогативи²¹. Процесът на натрупване на власт в Центъра (Федерацията) за сметка на Периферията (Щатите) е продължителен и се катализира в периоди на криза и на външна заплаха. Именно поради тази причина той е особено забележим през XX и в началото на XXI век (по време на световните войни, Голямата депресия (1929 – 1933 г.), войните в Корея и Виетнам, в годините на Студената война и след атентата от 11 септември 2001 г. срещу кулите близнаци в Ню Йорк).

Вместо заключение

Създаването на Конституцията на САЩ по същество е революционно действие по отношение установения през 1777 г. ред: разрушава го, обосновавайки се с интересите на обществото (които биха могли да се определят и като морални), така, както са ги разбирали бащите основатели. От друга страна обаче Конституцията не би трябвало да се разглежда като революционен акт, защото се опира на английската парламентарна традиция, но най-вече, защото главната ѝ цел е „да бъде консервативна. Тя трябва да предпазва принципите и държавната машина от капризни и необмислени промени“ (Charchil, 2002, p. 139). Самата Американска революция е характеризирана като консервативно събитие за запазване на съществуващите фискални и политически привилегии на местните елити (Goodwin, 2008, p. 428). Тя е дело именно на оформилите се в колониалния период елити – плантаторите и търговците, „които ревностно защитават нарушаваните от британската корона права“ (Fukuяama, 2016, p. 23). Именно те създават политическото устройство на новата държава и вплитат в него своите разбирания за функциите на федерацията.

Новата Конституция може да бъде анализирана и оценявана от различен ъгъл, но се изкушавам да я разгледам като **експеримент** за въвеждане на принципите на Европейското просвещение в управлението

---

²¹ Необходимо е в този смисъл да се приведат примери. Още от 1798 г. е т.нар. Резолюция от Кентъки, която поставя въпроса дали един щат може да отмени или да не приеме федерален закон, ако се прецени, че той противоречи на интересите на щата. Отговорът е отрицателен. „Положителен отговор на този въпрос неминуемо би предизвикал разпадане на съюза“ (Fishu, 1999, p. 73). През 1832 г. централната власт заплашва да изпрати армията в Южна Каролина, когато щатът отказва да приеме митата, гласувани в Конгреса.

на Новия свят²². Тя е модерна форма за организация на държавата и обществото чрез разпределение (и разделяне) на властите и постигане на компромис в интересите на бившите вече колонии и на различните социални групи, за да се гарантира стабилност и просперитет. В синхрон с модерните разбирания на епохата основните ценности са гарантирането на собствеността, на политическото представителство и на интересите на гражданите, прослойките и щатите като израз на целенасочено търсена справедливост и за предотвратяването на „тиранично управление”. В принципите, заложи в Конституцията и в Декларацията от 1789 г., може да се открие решаващото влияние на Джон Лок, аргументирал теорията за естественото право, от която произтичат неотменимите човешки права на живот, собственост и свобода, формулирал идеята за обществения договор между управлявани и управляващи и за разделението на властите като гарант за справедливо управление²³ (Kitromilidis, 2000, p. 67). Свободата като основополагащ принцип е закодирана в американското общество, което е продукт на маргинализирани в Европа общности, групи и индивиди, открили в Новия свят нови възможности. В Конституцията пряко е отразена и теорията на Лок за политическата революция, която „има основание, когато управниците нарушат попечителството и се покажат недостойни за доверието, което народът им е дал, предоставяйки им властта” (Kitromilidis, 2000, p. 68)²⁴.

Експериментът се оказва успешен, защото новата държава функционира, въпреки че преминава в следващите десетилетия през две генерални предизвикателства – на съперничеството между Центъра и Периферията (отразени в конфедерализма, федерализма и унитаризма като политически визии) и на борбата между двете политически и икономически култури (на Севера и Юга).

Идеите на европейските просветители за естественото право, за народа като суверен на властта, за републиканско управление и разделение на властите за първи път излизат извън рамките на теоретичните постановки и са приложени на практика, частично модифицирани, но поне от пропагандна гледна точка – залегнали в базовите документи на управлението, което днес наричаме „американска демокрация”.

²² Поне двама американски президенти – единият участник в историческите събития (Дж. Вашингтон), а другият – историк (Т. Уудроу Уилсън), разглеждат създаването на САЩ като експеримент. Според Вашингтон „съхраняването на свещения огън на свободата...зависи от експеримента, поверен в ръцете на американския народ”, а Уудроу Уилсън смята, че първото поколение на независима Америка „гледа на новото федерално устройство като на експеримент и мисли, че е възможно той да бъде недълговременен” (Shlezingher, 1992, p. 25).

²³ Тези принципи са развити и популяризирани през XVIII век от Монтескьо, Дидро, Русо и други дейци на Европейското просвещение. Целенасочено е пропуснато името на Волтер, чиято идеология за държавата е коренно различна от тази на гореспоменатите.

²⁴ От правото на народа да въстане срещу тираничното управление произтича и неотменимото право на американците да носят оръжие.

Конституцията от 1787 г. може да бъде разгледана и като алтернатива на европейските модели на управление, еволюирали в продължение на векове и характеризиращи се със своя йерархизъм, легитимизъм, строго социално и професионално (корпоративно) разграничаване на функциите на отделните съсловия²⁵. Новата държава, представяща се пред света чрез Декларацията за независимостта от 1776 г., превърната в реален политически субект от Версайския (Парижкия) мирен договор (1783 г.), но реално съществуваща като политическа структура с приемането на Конституцията от 1787 г., доколкото тази от 1777 г. не създава стабилна държавна структура, разрушава европейските представи за жизнено „държавно формиране“ най-малко в три компонента: приемането на републиканската форма на управление, изоставянето на принципа „една държава – една църква“ и въвеждането на принципа за разделение на властите като своеобразен опит за нормативна защита от възможността за установяването на „тирания“ (било от законодателната, било от изпълнителната власт).

Какви са били възможностите пред бащите основатели, за да се гарантират бъдещето на държавата и просперитетът на бившите колониални общества? Запазването на конфедералния модел би означавало в перспектива разпадане на крехките връзки между политическите субекти и обособяването първоначално на 13 самостоятелни държави, т.е. пренасянето на европейския модел на междудържавни отношения в Новия свят с потенциална борба за територии, локални конфликти и войни и т.н.

Създаването на държава, в която Центърът доминира над Периферията обаче е предпоставка за други процеси. Тенденцията в историческото развитие на САЩ през XIX и особено през XX век е към ограничаване на правомощията на отделните щати за сметка на централната власт, като федерализмът е запазен като форма, изпълнена с все по-ограничавано съдържание. Щатските власти (и институции) запазват отделни прерогативи (в областта на образованието, здравеопазването, данъчното облагане и др.), но най-важните от тях (политическите) са ограничени още с Конституцията от 1787 г. (възможностите за отделяне, за промяна на формата на управление, за поддържане на въоръжени сили, на външнополитически и търговски връзки с други държави; ограничени са възможностите за самостоятелна финансова, включително и данъчна политика), а след злополучната за Юга Гражданска война (1861 – 1865 г.) става видно, че за отделните щати е отредено да бъдат не „държави в държавата“, макар и с частично ограничени правомощия, а провинции в развита

---

²⁵ На идеологическо равнище тези принципи са ревизирани не само от европейските просветители, но и много по-рано – в Англия през XVII в. от мислителите, създали идеологическите си платформи върху резултатите от Английската революция и от Славната революция от 1688 г. Робърт Грийн, Робърт Бъртън, Джон Уебстър, Джон Милтън, Джеймс Харингтън са само част от имената на идеолозите на новия буржоазен политически ред (Pantev, 1993, pp. 33 – 37).

система на местно самоуправление, в която насоките на политиката са диктувани от Центъра. Втората тенденция е към промяната на баланса на отделните власти в полза на изпълнителната власт (в лицето на президента на САЩ), която придобива все по-широки правомощия. Така опасенията на бащите основатели от „законодателна тирания“, намерили отражение в Конституцията чрез предоставяне на значителни правомощия на президентската институция, водят до обратния резултат. Ето как една практика от XVIII век (доминацията на английския парламент във вътрешнополитическия живот на Англия и водещата му роля в конфликта между колониите и метрополията) дава своето отражение върху политиката през XX и в началото на XXI век.

***

Първата декада от историческото развитие на САЩ е пример за конструирането и конституирането на нова държава въз основа на принципи, които не са били прилагани широко и в пълнота до този момент в политическата практика. Конфедералният модел се оказва преходен и вероятно може да се определи като необходим за етапа, в който основната цел е да се отвоюва независимостта от метрополията. Още в едно отношение конфедерацията може да бъде определена като необходима – за да стане очевидно, че практическо обединение в тази форма и в тези условия не може да бъде жизнено и следва пътят да бъде избран: или Съюзът да се разпадне, или да се преформатира. П. Бицилли смята, че в своята същност САЩ „винаги са били и си остават не толкова Държава, колкото „Общество“ (Bitsilli, 1993a, p. 164), но в реалната политика централизираните държави имат по-голям шанс да оцелеят и да се наложат като Сила. Конституцията от 1787 г. и Декларацията за правата, приета две години по-късно, въпреки че променят смисъла на принципите, които първоначално са движили революционния подем за отделяне от метрополията, се оказват стабилната основа, върху която се изгражда държавността в САЩ.

References:

Beylin, B. (2010). *Ideologicheskie istoki Amerikanskoy revolyutsii*. Moskva: Novoe izdatelystvo. [Бейлин, Б. *Идеологические истоки Американской революции*. Москва: Новое издательство, 2010.]

Bitsilli, P. (1993a). *Osnovni nasoki v istoricheskoto razvitie na Evropa. Ot nachaloto na hristiyanskata era do nashe vreme*. Sofia: BAS, Nauka i izkustvo Press. [Бицилли, П. *Основные насоки в историческото развитие на Европа. От началото на християнската ера до наше време*. Второ фототипно издание. София: Издателство на БАН, Издателство Наука и изкуство, 1993.]

Bitsilli, P. (1993b). *Uvod v izuchavaneto na novata i nay-novata istoriya (Opit za periodizatsiya)*. Sofia: BAS, Nauka i izkustvo Press. [Бицилли, П. *Увод в изучаването на новата и най-новата история (Опит за периодизация)*. Второ фототипно издание. София: Издателство на БАН, Издателство Наука и изкуство, 1993.]

Brodel, F. (2014). *Gramatika na tsivilizatsiite*. Sofia: Iztok-Zapad Press. [Бродел, Ф. Граматика на цивилизациите. София: Изток-Запад, 2014.]

Charchil, U. (2002). *Velikata republika. Istoriya na Saedinenite amerikanski shtati*. Sofia: Prozolets Press. [Чърчил, У. Великата република. История на Съединените американски щати. София: ИК „Прозорец“, 2002.]

Doherty, C., Doherty, K. (2005a). *The Thirteen Colonies. Massachusetts*. New York. Facts On File, Inc.

Doherty, C., Doherty, K. (2005b). *The Thirteen Colonies. Rhode Islande*. New York. Facts On File, Inc.

Doherty, C., Doherty, K. (2005c). *The Thirteen Colonies. Virginia*. New York. Facts On File, Inc.

Doherty, C., Doherty, K. (2005d). *The Thirteen Colonies. Connecticut*. New York. Facts On File, Inc.

Elster, Y. (2006). Deliberatsia i sazdavane na konstitutsia. In *Konstitutsionalizam*. Ed. by Stiliyan Yotov. Sofia: Agata-A, 17-39. [Елстер, Й. Делиберация и създаване на конституция. В: *Конституционализъм*. Съставителство и научна редакция Стилиян Йотов. София: Агата – А, 2006, 17-39.]

Fishu, Zh.-P. (1999). *Amerikanskata tsivilizatsiya*. Vratsa: Odri. [Фишу, Ж.-П. Американската цивилизация. Враца: ИК Одри, 1999.]

Fukuyama, F. (2016). *Politicheski red i politicheski upadak. Ot industrialnata revolyutsia do globalizatsiyata na demokratsiyata*. Sofia: Iztok-Zapad Press. [Фукуяма, Ф. Политически ред и политически упадък. От индустриалната революция до глобализацията на демокрацията. София: Изток-Запад, 2016.]

Genov, R. (ed.) (2012). *Amerikanskata revolyutsiya, voynata za nezavisimost i sazhdavaneto na Federalnata republika. Dokumentalna i interpretativna istoriya*. Ed. & transl. R. Genov. Sofia: New Bulgarian University Press. [Американската революция, войната за независимост и създаването на Федералната република. Документална и интерпретативна история. Подбор, превод, изследване и коментари: Румен Генов. София: Издателство на Нов български университет, 2012.]

Goldie, M., Wokler, R. (Eds.) (2008). *The Cambridge History of Eighteenth-Century Political Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.

Goodwin, A. (Ed.) (2008). *The New Cambridge Modern History. Vol. VIII. The American and French Revolutions 1763 – 1793*. Cambridge: Cambridge University Press.

Henkin, L. (2006). Revolyutsii i konstitutsii. In *Konstitutsionalizam*. Ed. by Stiliyan Yotov. Sofia: Agata-A, 277-310. [Хенкин, Л. Революции и конституции. В: *Конституционализъм*. Съставителство и научна редакция Стилиян Йотов. София: Агата – А, 2006, 277-310.]

Holms, S. (2006). Predreshavashtite angazhimenti i paradoksat na demokratsiyata. In *Konstitutsionalizam*. Ed. by Stiliyan Yotov. Sofia: Agata-A, 193-244. [Холмс, С. Предрешаващите ангажменти и парадоксът на демокрацията. В: *Конституционализъм*. Съставителство и научна редакция Стилиян Йотов. София: Агата – А, 2006, 193-244.]

Yakovlev, N. (1976). *Dzhordzh Washington*. Sofia: OF Press. [Яковлев, Н. *Джордж Вашингтон*. София: Издателство на ОФ, 1976.]

Kitromilidis, P. (2000). *Politicheski mislители na novoto vreme. Nov prochit na zhivota i filozofiyata im*. Sofia: Paradigma. [Китромилидис, П. *Политически мислители на новото време. Нов прочит на живота и философията им*. София: Парадигма, 2000.]

Madisan, Dzh., Hamiltan, A., Dzhey, Dzh. (1997). *Federalistat (Zapiskite na federalista)*. Ed. by A. Kramnik. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press. [Мадисън, Дж., А. Хамилтън, Дж. Джей. *Федералистът (Записките на федералиста)*. Под ред. на А. Крамник. София: УИ Свети Климент Охридски, 1997.]

Melyvily, A. (2004). *Politologiya. Uchebnik*. Moskva: Prospekt Press. [Мельвиль, А. и др. *Политология. Учебник*. Москва: Проспект, 2004.]

Marfi, U. (2006). Alternativni politicheski sistemi. In S. Yotov (Ed.) *Konstitutsionalizam*. Sofia: Agata-A, 40-74. [Мърфи, У. Алтернативни политически системи. В: *Конституционализъм. Съставителство и научна редакция Стилиян Йотов*. София: Агата – А, 2006, 40-74.]

Morgan, K. (ed.) (2006). *Oksfordska istoriya na Velikobritaniya*. Кама. [Оксфордска история на Великобритания. Под редакцията на лорд Кенет Морган. ИК „Кама“, б. м., 2006.]

Pantev, A. (2019). *Istoricheskata evolyutsiya na politicheskata demokratiya*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press. [Пантев, А. *Историческата еволюция на политическата демокрация*. София: УИ Свети Климент Охридски, 2019.]

Pantev, A. (1993). *Revolutsii i reformi v Zapadna Evropa i Severna Amerika 17-18 vek*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press. [Пантев, А. *Революции и реформи в Западна Европа и Северна Америка XVII – XVIII век*. София: УИ Свети Климент Охридски, 1993.]

Petkov, P. (2001). *Pogled kam Novoto vreme (Evropa prez 16-18 vek)*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press. [Петков, П. *Поглед към Новото време (Европа през XVI – XVIII век)*. София: УИ Свети Климент Охридски, 2001.]

Radev, D. (2002). *Printsipat za razdelenie na vlastite*. Sofia: Lik. [Радев, Д. *Принципът за разделение на властите*. София: Лик, 2002.]

Shlezinger, A. (1992). *Tsikly amerikanskoj istorii*. Moskva: Progres Group, Progres-Akademiya. [Шлезингер, А. *Циклы американской истории*. Москва: Изд. группа „Прогресс“, „Прогресс-Академия“, 1992.]

Tokvily, A. de. (1992). *Demokratiya v Amerike*. Moskva: Progres. [Токвиль, А. дьо. *Демократия в Америке*. Москва: Прогресс, 1992.]